

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

CRAI Unitat de Gestió de la Col·lecció
Taller de Restauració

Memòria de Restauració

LA ENEYDA

Autor: Publi Virgili Maró

Direcció i realització:

Anna Rossell

Montserrat Florensa

Becaris

Núria Pérez

Júlia Arenas

Farners Torra

Barcelona, 18 d'abril de 2024

MATÈRIA:	Libre imprès	NÚM. FITXA	2024-005
AUTOR	Publi Virgili Maró (70 a.C -19 a.C)		
TÍTOL	La Eneyda		
LLOC/DATA	1592		
SIGNATURA	07 13-47/7/54		
REGISTRE	7730006622		
DIMENSIONS	14,2 x 8,6 x 54 cm		
FULLS	372		
SUPORT	Paper		
TÈCNICA	Tipografia		
ENQUADERNACIÓ	Pergamí		
PROCEDÈNCIA	CRAI Biblioteca de Fons Antic		
DATA RESTAURACIÓ	18/04/2024		
		ESTAT DE CONSERVACIÓ	3-Dolent

1-bo, 2-regular, 3-dolent, 4-greu, 5-ruïnos

IMATGES abans de la restauració

Portada

Enquaderació

Llom

DESCRIPCIÓ DE LA PEÇA

L'Eneida és un poema èpic llatí escrit entre l'any 30 i el 19 a.C. pel poeta romà Publi Virgili Maró. Es tracta d'una obra organitzada en 12 llibres dels quals queden uns 60 versos inacabats, ja que va morir abans de finalitzar-la. Narra la mitologia primerenca de la fundació de la ciutat de Roma per part d'Enees, un refugiat de la guerra de Troia.

Aquesta edició pertanyent a finals del s. XVI. Està traduïda al castellà per Gregorio Hernández de Velasco i impresa a Saragossa per Lorenço de Robles. Té un ex-libris del seu propietari anterior, el convent de Sant Josep de Barcelona, amb una anotació manuscrita amb tinta ferrogàlica a la portada.

Bloc del llibre:

El suport del bloc del llibre és paper. El paper té nombrosos forats produïts per l'atac d'insectes.

Hi ha una guarda inicial encolada a la coberta anterior amb una etiqueta a la cantonada superior esquerra, una full de respecte manuscrit amb llapis i tinta ferrogàlica, 371 fulls impresos, un full de respecte final i una guarda final encolada a la coberta posterior. El bloc està format per 31 quadernets.

El llibre ha estat guillotinat.

Tintes:

Text tipogràfic amb tinta greixosa negra. També trobem tintes tamponades de color blavós, anotacions en grafit i tinta manuscrita ferrogàlica de color negre.

Segell de tinta blava a la portada i a les pàgines 25, 50, 132, 182, i a l'última pàgina.

En general les tintes es troben en bon estat de conservació, excepte per alguns segells que es troben força esvaïts.

Relligadura i enquadernació:

L'enquadernació és original de tipus rústica. El relligat és d'estil monàstic amb nervis de cordill. Les capçades o trencafiles no han estat policromades i mantenen el color original del fil.

Les cobertes són de pergamí i duen anotacions amb tinta a l'anvers superior dret, al llom i al revers un cercle centrat. En general l'enquadernació presenta certes pèrdues i el llom està trencat. Presenta força brutícia superficial.

Observacions:

Hi ha diverses etiquetes encolades a l'enquadernació.

Una a l'interior de la coberta inicial a l'extrem superior esquerra, aquesta pertany al registre de la Universitat de Barcelona.

A la part superior del llom hi ha una etiqueta manuscrita en paper amb el títol del llibre "La Eneida de Virgilio". A sota veiem una etiqueta força gran que cobreix quasi una tercera part del llom on s'aprecia un 1 i un altre número. Tanmateix, aquesta està coberta per una nova etiqueta que fa referència al registre de catalogació de la Universitat de Barcelona.

Aquestes etiquetes es van enretirar humectant amb Tylosa® MH 300 a l'1,2% per tal de poder dur a terme una neteja correcta del llom. Durant el procés d'enretirat anaren sortint noves etiquetes a sota que s'havien anat superposant. Totes elles tenen un clar caràcter de funció enregistratora de les diverses institucions per on ha anat passant.

Totes elles s'han netejat, consolidat i readherit a la guarda inicial per a mantenir el rigor històric. Un cop tot enretirat es pot apreciar que el llom també va ser manuscrit directament en el pergami originalment, però s'ha perdut una gran part de la informació.

IMATGES DE FOLIACIÓ

DESCRIPCIÓ DELS QUADERNETS		NUM. FITXA	
<ul style="list-style-type: none"> fulls solts fulls amb solapa fulls encollats fulls multilíats papers solts 		2024-005 escrivania encollada	
		cost original cost de reparació pos de càrrega numeració incorrecta escrivania	
Guardes I	D) D6 43 D5 44 D4 45 D3 46 D2 47 (1/2 ^a) D 48	H) H6 91 H5 92 (1/2 ^a) H4 93 H3 94 H2 95 H 96	
1) E) E5 49 E4 50 E3 51 E2 52 E 53	E) E6 55 E5 56 E4 57 E3 58 E2 59 E 60	I) I6 103 I5 104 I4 105 I3 106 I2 107 I 108	
A) A6 7 A5 8 A4 9 A3 10 A2 11 A 12	F) F6 67 F5 68 F4 69 (1/2 ^a) F3 70 (1/2 ^a) F2 71 F 72 (1/2 ^a)	K) K6 115 K5 116 K4 117 K3 118 K2 119 K 120	
B) B6 19 B5 20 B4 21 B3 22 B2 23 B 24	G) G6 79 (1/2 ^a) G5 80 G4 81 (1/2 ^a) G3 82 G2 83 G 84 (1/2 ^a)	L) L6 127 L5 128 L4 129 L3 130 L2 131 L 132	
C) C6 31 (1/2 ^a) C5 32 C4 33 (1/2 ^a) C3 34 C2 35 C 36			
M) M6 137 M5 140 M4 141 M3 142 M2 143 M 144	N) N6 151 N5 152 N4 153 N3 154 N2 155 N 156	O) O6 167 (1/2 ^a) O5 164 O4 165 O3 166 O2 167 O 168	
		P) P6 175 P5 176 P4 177 P3 178 P2 179 P 180	
		Q) Q6 187 Q5 188 Q4 189 Q3 190 Q2 191 Q 192	
		R) R6 199 R5 200 R4 201 R3 202 R2 203 R 204	
		S) S6 211 S5 212 S4 213 S3 214 S2 215 S 216	
		T) T6 223 T5 224 T4 225 T3 226 T2 227 T 228	
		U) U6 235 U5 236 U4 237 U3 238 U2 239 U 240	
		X) X6 247 X5 248 X4 249 X3 250 X2 251 X 252	
		Y) Y6 257 Y5 258 Y4 259 (1/2 ^a) Y3 262 Y2 263 Y 264	
		Z) Z6 271 Z5 272 Z4 273 Z3 274 Z2 275 Z 276	
		AA) AA6 283 AA5 284 AA4 285 AA3 286 AA2 287 AA 288	
		BB) BB6 295 BB5 296 BB4 297 BB3 298 BB2 299 BB 300	
		CC) CC6 307 CC5 308 CC4 309 CC3 310 CC2 311 CC 312	
		DD) DD6 317 DD5 320 DD4 321 DD3 322 DD2 323 DD 324	
		EE) EE6 325 EE5 326 EE4 327 EE3 328 EE2 329 EE 330	
		FF) FF6 331 FF5 332 FF4 333 FF3 334 FF2 335 FF 336	
		GG) GG6 337 GG5 338 GG4 339 GG3 340 GG2 341 GG 342	

IMATGES, detalls i curiositats pròpies de la peça

Detall tall superior i capçada

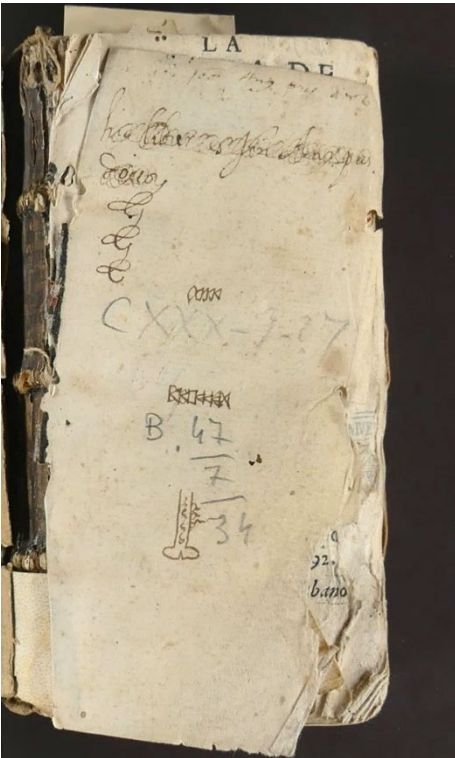
Detall tall central

Inscripció anvers coberta

Detall tampó Universitat de Barcelona

Detall inscripcions full respecte

Detall etiquetes llom i fissura de l'enquadernació

ESTAT DE CONSERVACIÓ

Tintes: Bo

Les tintes no són solubles en aigua.

Suport: Dolent

Pèrdues per estrips, insectes i mutilacions.

Taques d'ús, humitat i oxidació.

Deformacions per estrips.

Alteracions cromàtiques per oxidació, llum i contacte.

Enquadernació:

Cobertes: Regular

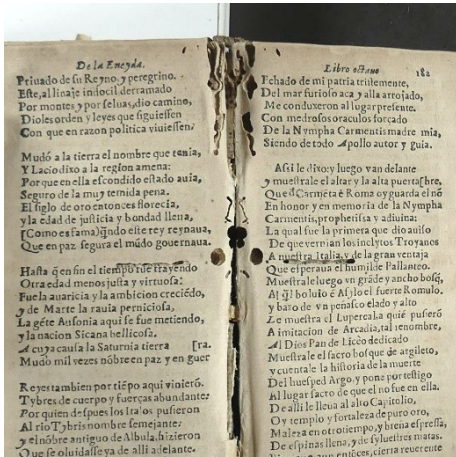
Conserva l'enquadernació original.

Alteracions per pèrdues, deformació i brutícia.

Relligat: Bo

Manté la consistència i realitza correctament la funció de subjectar els bifolis.

IMATGES, detalls de les alteracions

Pèrdues per atac de xilòfag

Llom al descobert

Alteracions de les vores del bloc

Pèrdues a la coberta de pergamí

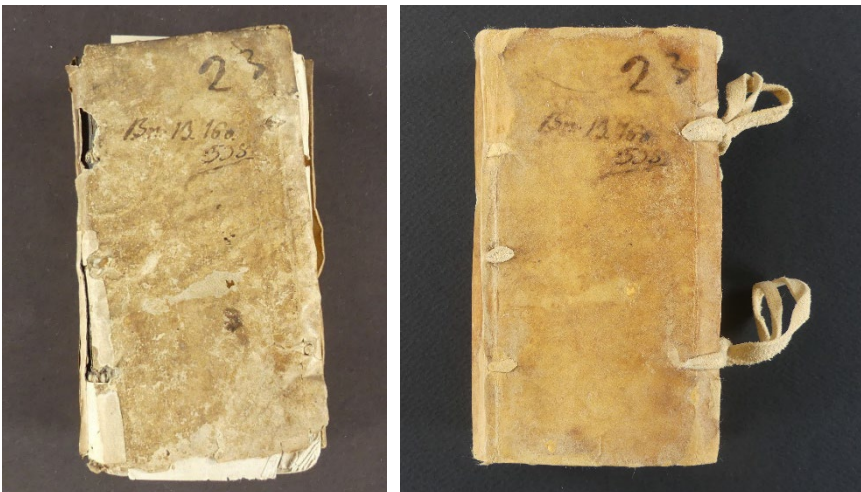
CONCLUSIONS DE L'ESTAT DE CONSERVACIÓ

El llibre té nombroses pèrdues, tant al bloc com a l'enquadrernació. Les pèrdues per atac de xilòfag i la desadhesió de les cobertes dificulten la manipulació i consulta del llibre. És per això que es recomana la intervenció per a la seva conservació futura.

Les enquadrernacions presenten contracció del pergamí. Aquestes s'han de tractar i tornar a adaptar al bloc del llibre. El cosit, tot i estar en bon estat, es substituirà per tal de poder dur a terme la neteja i reintegració del bloc.

Es recomana una restauració integral per retornar la seva funcionalitat i garantir-ne la conservació.

IMATGES, abans i després de la restauració

Anvers de la coberta abans i després del tractament

Revers de la coberta abans i després del tractament

Llom abans i després del tractament

Tall inferior abans i després del tractament

Portada abans i després del tractament

Contracoberta anterior abans i després del tractament amb les etiquetes encolades a la guarda encolada

Pagina 134 (R2) abans i després del tractament

PROPOSTA DE RESTAURACIÓ

<u>EL BLOC</u>	<u>ENQUADERNACIÓ</u>	<u>SISTEMA DE PRESENTACIÓ</u>
1. Desmuntatge 2. Neteja 3. Consolidació 4. Reintegració	5. Neteja 6. Tractament de deformacions 7. Consolidació 8. Reintegració 9. Cosit 10. Muntatge de cobertes i tanques	11. Reintegració pictòrica 12. Encerat de protecció 13. Funda de conservació

PROCÉS DE RESTAURACIÓ: BLOC

1. DESMUNTATGE DEL BLOC	Materials
1.1 Retirada en sec de les cobertes, nervis, reforços, relligadura i trencafiles.	1.1 Bisturí, tisores i pinces.
1.2 Retirada de les etiquetes enganxades al llom i coberta interna de pergami aplicant humitat per impregnació.	1.2 Tilosa MH 300 12g/l, film de plàstic.
2. NETEJA	
2.1 Neteja en sec: eliminació de les restes de cola del llom dels quadernets.	2.1 Bisturí, Tilosa MH 300 a l'1,2%, film de plàstic.
2.2 Neteja en sec: eliminació mecànica de la brutícia superficial, especialment de les primeres i últimes pàgines.	2.2 Paletina plana, goma d'esborrar tova Milan®.
2.3 Neteja en humit: a la rentadora: 1r bany d'aigua filtrada i amoníac al 0,1% i 2 banys d'aigua filtrada.	2.3 Aigua filtrada, amoníac, rentadora.
2.4 Neteja en humit de les etiquetes: Bany per immersió en aigua filtrada	2.4 Aigua filtrada i cubeta.
3. CONSOLIDACIÓ	
3.1 Consolidació mitjançant el reaprest amb Tilosa MH 300 a l'1,2%.	3.1 Tilosa MH 300 a l'1,2%.
4. REINTEGRACIÓ	
4.1 Reintegració mecànica dels atacs de xilòfags i pèrdues generals amb la màquina reintegradora. Polpes del 5.3 i 5.5 segons del catàleg de tons del Taller de Restauració del CRAI.	4.1 Màquina reintegradora, taula de succió, paletina japonesa, paper de conservació (100% cel·lulosa), Tilosa MH 300 a l'1,2%.

PROCÉS DE RESTAURACIÓ: ENQUADERNACIÓ

Cobertes

5. NETEJA	Materials
5.1 Neteja en sec: neteja mecànica en sec de petites taques i de pols en general de les cobertes i contracobertes.	5.1 Paletina, i gomes d'esborrar de diverses dureses.
5.2 Neteja humida + hidratació: neteja manual del pergamí.	5.2 Dissolució: 78% d'aigua + 20% d'alcohol + 2% de glicerina.
6. TRACTAMENT DE LES DEFORMACIONS	
6.1 Aplanat del pergamí.	6.1 Premsa, humitat (la de la neteja humida), paper assecant.
7. CONSOLIDACIÓ	
7.1 Laminació del llom (per l'interior)	7.1 Paper japonès 21g/m ² , cola mixta (80% cola polivinílica, 20% Tilosa MH 300 al 3,5%).
8. REINTEGRACIÓ	
8.1 Reintegració manual de les pèrdues exteriors.	8.1 Paper japonès tenyit 40g/m ² , paper japó fi de 12g/m ² , cola mixta (80% cola polivinílica, 20% Tilosa MH 300 al 3,5%).

Relligadura

9. COSIT	Materials
9.1 Cosit: relligadura amb beta.	9.1 Beta de cotó blanc i fil de lli.
9.2 Trencafiles: conservació de les capçades reforçades amb paper japó i és readhereixen al llom amb cola mixta.	9.2 Paper japonès blanc 40g/m ² , cola mixta (80% cola polivinílica, 20% Tilosa MH 300 al 3,5%).
10. MUNTATGE DE COBERTES I TANQUES (arquitectura)	
10.1 El llom s'ha reforçat amb tarlatana i paper verjurat de conservació. S'ha muntat a la tapa conforme l'enquadració original (rústica).	10.1 Tarlatana, paper ingres crema de 90 gr., paletina, cola mixta (80%

<p>10.2 Encolat de les guardes reintegrades a les cobertes.</p>	<p>cola polivinílica, 20% Tilosa MH 300 al 3,5%). 10.2 Paletina, cola mixta (80% cola polivinílica, 20% Tilosa MH 300 al 3,5%).</p>
--	--

PRESENTACIÓ

SISTEMA DE PRESENTACIÓ	Materials
<p>11. Reintegració pictòrica de les parts reintegrades. 12. Encerat de protecció i hidratació de la pell. 13. Funda de conservació.</p>	<p>11 Pastel Rembrandt 12 Cera microcristal·lina Renaissance 13 Cartró neutre i tela d'enquadernació.</p>

IMATGES, durant el tractament de restauració

Retirada etiquetes amb humitat

Etiquetes superposades que es trobaven al lloc

Pergamí desadherit del bloc sense etiquetes

Pergamí després neteja en humit llest per aplanat

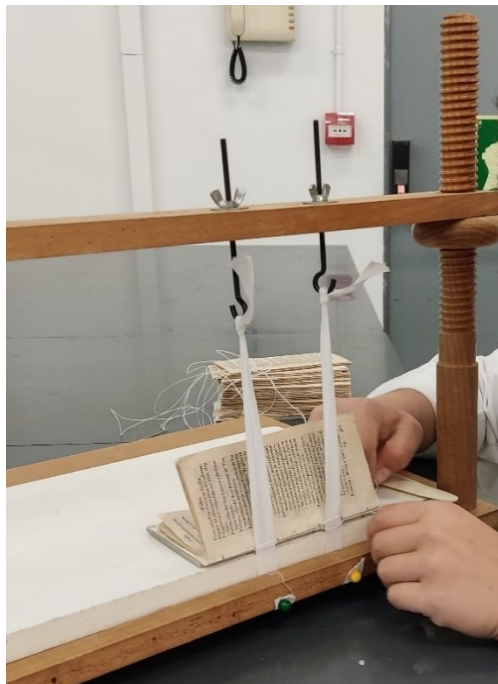
Col·locació dels nervis de gamusa

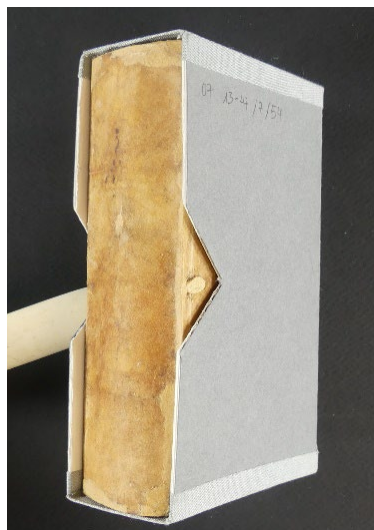
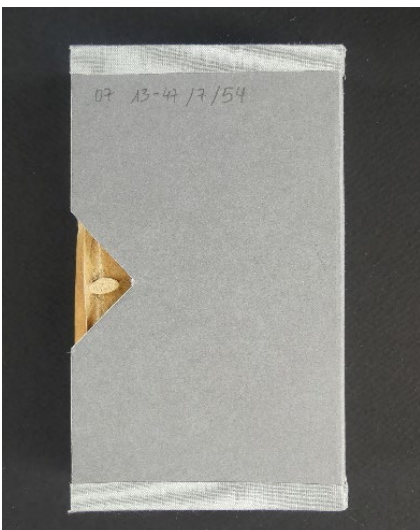
Readhesió nervis amb cola mixta

Reordenació bifolis seguint esquema foliatió
després de la neteja en humit

Cosit saltat amb beta de cotó i fil de lli

Funda de conservació